

ET SPØRGSMÅAL VEDRØRENDE
 NAVNGIVNING OG NAVNEFORANDRING
 FOR GAARDE ELLER
 FOR NYOPRETTEDE BEBYGGELSER

Af *A. R. Idum*

I en Note til en Artikel om Hindsholm i Historisk Aar bog for Odense og Assens Amter 1938 (S. 213) har Hr. fhv. Politimester Woll opkastet det Spørgsmaal, om der ikke kunde være Grund til at søge det gamle danske Navn *Eskebjerg* genoptaget i Stedet for Scheleborg (hvilket Navn Gaarden fik 1680 ved Godsets Oprettelse til Baroni). Jeg synes, Hr. Woll har Ret, og jeg tror, at mange historisk interesserede Mennesker mener det samme.

Jeg har selv i min Præstetid i Føns-Ørslev haft med en lignende Sag at gøre, nemlig den Gang, da den nyoprettede Husmandskoloni paa Tybrind Mark i 1924 skulde have Navn. Disse Statshusmandsbrug opstod som Følge af Loven 1918 ved Frasalg af Jord fra Herregaardene og fra „Jord i offentlig Eje“. Paa Hovedgaarden Tybrinds Marker Vest for Tybrindskovene (Grevindeskoven) rejste sig da i Aarene 1924 og følgende Aar 17 Statshusmandsbrug, liggende paa begge Sider af Vejen fra Rud til Tybrind og dannende en lille selvstændig Koloni. Denne Koloni skulde nu have Navn, bl. a. for Postadressens Skyld. I Begyndelsen kaldtes Stederne blot *Tybrind Mark* (saaledes har jeg bl. a. indført dem i Kirkebogen i de første Aar). Men dette Navn fandt man lovlige ubestemt, da Herregaarden jo ogsaa havde andre Marker. Beboerne selv enedes efterhaanden om at kalde Kolonien for *Skovlykken*, hvilket Navn saa efterhaanden og umærkeligt har vundet Hævd. Dette Navn siger imidlertid heller ikke mere, end at Parcellerne ligger op til (i Udkanten af) en Skov.

De paagældende Jorder har imidlertid i gamle Dage haft deres eget særprægede Navn. I en Indberetning til Dr. O. Worm fra 1624 skriver den daværende Præst til Føns og Ørslev: Jørgen Kjeldsen, at Skoven og Jorderne Vest for Tybrind lige til Rud (dette Ord betyder: ryddet Skovland) kaldes *Olidt*. Og ude ved Tybrind Vig laa den Gang en enlig Gaard: „heder oc Olidt“. Fra denne Gaard — som sikkert er bleven ødelagt af Svenskerne ved deres Landgang 30/1 1658 inde i Tybrind Vig — stammer Jørgen Kjeldsens Forældre, idet hans Fader Kjeld Jørgensen var født i Gaarden 1549 eller 1550. Se nærmere herom Aarvog for Odense-Assens Amter 1917, S. 6. Sønnen har saaledes vidst god Besked med, hvad han skrev om. Jeg vil antage, at *Olidt* — der ogsaa har givet Navn til Pynten Aalehoved (= Olidts Hoved; Navnet har intet med Aal at gøre!) har været en af de mange Næssekonger i Vikingetiden langs Lillebælt. Det er i hvert Fald Stedets gamle Navn, og det mærkelige er, at Marken endnu lige til Udskiftningen kaldtes *Olemarken* — naturligvis forvansket. Formodentlig har den nye Bebyggelse ikke holdt af Navnet Ole.

Men Spørgsmaalet er: Hvem bestemmer, hvad saadan en ny By eller Koloni skal hedde? Er det Stednavneudvalget? Er det Sogneraadet? Eller er det Dommerkontoret — eller Indenrigsministeriet — altsaa Autoriteterne?

Jeg vilde være glad ved, om nogen af vore Medlemmer kunde give Svar herpaa i Aarbogen.

★

Redaktionen har forelagt Pastor Idums Artikel for *Stednavneudvalget*, hvis Sekretær, cand. mag. *Gunnar Knudsen*, i den Anledning har sendt os følgende:

Den Tanke, at man i adskillige Tilfælde med Fordel kunde benytte gamle Navne, naar det gælder om at give Navn til de nye, ved Udstykningerne i vore Dage opstaaede Bebyggelser, er sund og rigtig, og den er med Held blevet praktiseret flere Steder. Ogsaa det

omtalte *Olidt*, et iøvrigt gaadefuldt Navn, men dog næppe som antaget noget gammelt Personnavn, ikke Navnet paa en „Næsses-konge“ (det er Vedel Simonsen, som har Ansvaret for den Vrimmel af apokryfe Næssekonger, som Fyn er udstyret med) — ogsaa *Olidt* var sikkert anvendeligt som Stednavn i vor Tid.

Hr. Pastor Idum spørger om, hvordan man bærer sig ad med at faa et Navn til en nyopstaaet Bebyggelse. Dertil er at svare, at Initiativet rettelig bør udgaa fra Beboerne selv. En motiveret Ansøgning, stilet til Kongen, indsendes til Ministeriet for Landbrug og Fiskeri, Direktoratet for Matrikulsvæsenet, og paa Ministeriets Foranledning vil derefter alle i Sagen interesserede blive hørt: Sogne- og Amdsraad, Dømmer og Politimester m. fl., og endelig vil Sagen blive forelagt Stednavneudvalget til Udtalelse, og først herefter vil Afgørelsen blive truffet; saafremt der ingen væsentlige Indvendinger er blevet rettet imod det Navn, hvorom der er søgt, vil der da i Regelen blive meddelt kongelig Bevilling paa det. Men det kan tage flere Maaneder at faa afgjort en saadan Navnesag.

Kun hvis Navnet godkendes ad denne Vej, bliver det den virkelige officielle Betegnelse, som finder Anvendelse i Skøder og retslige Dokumenter. Og det er altid at foretrække, hvor det drejer sig om Navne, som omfatter mere end een Ejendom. Men der er ogsaa en mere enkel Fremgangsmaade, der især bruges, hvor det kun drejer sig om Gaard- og Husnavne, Villanavne o. lign.: Ejeren maler det nye Navn paa sit Hus eller eventuelt meddeler Postvæsenet, at det hedder saadan og saadan, og Navnet accepteres derefter som Postadresse. Men det opnaar ikke paa denne Maade nogen egentlig Beskyttelse saaledes som Tilfældet er med de Navne, der er meddelt Bevilling paa, hvad der undertiden kan medføre visse Ulemper.

FORENINGSMEDDELELSER

Som Medlemmerne vil erindre, blev de to fynske historiske Amtssamfundssammenslutning vedtaget den 5. Maj 1938 paa ekstraordinære Generalforsamlinger henholdsvis i Odense og Svendborg. Sammenslutningen skulde egentlig være traadt i Kraft fra 1. Januar 1939, men først den 10. Januar holdt de to gamle Amtssamfund afsluttende Generalforsamling paa det nye Missionshotel i Odense.

Paa Odense-Samfundets Generalforsamling forelaa der Meddelelse om, at Lærer *N. M. Elling*, Søndersø, og Pastor *A. R. Idum*, Føns, der begge havde fratruddet deres Embeder og var flyttet bort fra Amtet, ønskede at udtræde af Bestyrelsen. I Stedet indvalgtes Gdr. *Svend Frederiksen*, Aasum, og Veterinærhistorikeren Dyr-læge *Philip Hansen*, Knarreborg. — Lærer Elling, der nu bor i Sandholts Lyn-delse, var i sin Tid med til at stifte Historisk Samfund for Odense og Assens Amter, og gennem hele Foreningens Levetid har han uafbrudt været Medlem af Bestyrelsen og af Skriftudvalget, og i de senere Aar, fra 1934, har han været Næstformand. Pastor Idum (nu bosat i Fredensborg) kom ind i Bestyrelsen i 1919 og blev snart ogsaa Medlem af Skriftudvalget. Begge har de været flittige Bidrag-ydere til Aarbogen, og selvfølgelig vedbliver de at staa som Medlemmer af det nye historiske Samfund.

Paa Svendborg-Samfundets Generalforsamling nyvalgtes som Medlemmer af Bestyrelsen Lærer *H. C. Frydendahl*, Krarup (Udgiveren af „Fynsk Hjemstavn“), og Statshusmand *Karl Priiholm*, Gyldenmose (Taasinge), i Stedet for Arkitekt *Colding*, Nyborg, der havde ønsket at udtræde, og afdøde Højskoleforstander *Thøger Dissing*.

Samme Dag og Sted holdt *Historisk Samfund for Fyns Stift* konstituerende Generalforsamling, under betydelig Deltagelse fra Medlemmerne, der havde fyldt Missionshotellets Sal til sidste Plads.

Mødet indledes af Lensbaron *Berner Schilden Holsten*, der mindedes den mangeaarige Formand for Svendborg Amts historiske Samfund, afdøde Højskoleforstander *Dissing*, og takkede ham og Proprietær *Hjort* for deres betydelige Indsats som Ledere af de to Amtssamfund; til Proprietær *Hjort*, der paa Grund af Sygdom ikke havde kunnet komme tilstede, afsendtes en telegrafisk Hilsen. Paa Svendborg Amts Vegne takkede Skoleinspektør *Høirup* for de anerkendende Ord om *Dissing* og fremhævede stærkt, at Sammenslutningen havde fundet Sted med dennes fulde Billigelse.

Efter at Højskoleforstander *Rasmus Nielsen* var bleven valgt til Dirigent, tog man fat paa en kritisk Gennemgang af det tidligere vedtagne foreløbige Lovudkast. Herom førtes en meget livlig og indgaaende Diskussion, som resulterede i en Række Ændringer og Tilføjelser. I den saaledes reviderede Skikkelse er Lovene aftrykt nedenfor Side V.

I Henhold til Lovenes § 4 forenedes de to Amtsbestyrelser til et af 24 Medlemmer bestaaende Repræsentantskab. Til Revisorer valgtes Lærer *Rasmussen*, Frørup, og Kontorchef *Jepsen*, Odense.

Til sidst drøftede man kortelig den nye Forenings fremtidige Virksomhed. Fhv. Politimester *Woll*, Kerteminde, spurgte, hvilke Planer man havde med Hensyn til

II

Sommerudflugter. Af Hensyn til Vanskelighederne ved at dirigere en stor samlet Udflugt paa en saadan Maade, at Deltagerne fik fuldt Udbytte deraf, vilde han foreslaa to Udflugter, den ene paa en Søndag, saa at Strømmen kunde deles. Forslaget fandt Tilslutning fra flere Sider. Adjunkt *Blomberg*, Odense, foreslog Afholdelse af Foredragsmøder om Vinteren, gerne med fremmede Foredragsholdere.

Umiddelbart efter Generalforsamlingen holdt Repræsentantskabet Møde og foretog Valg af Forretningsudvalg. En Fortegnelse over saavel Repræsentantskabets som Forretningsudvalgets Medlemmer findes Side IV.

Man samlede derefter om Kaffebordene i Hotellets Restaurant.

I Overensstemmelse med de paa Generalforsamlingen fremsatte Ønsker har man i Aar afholdt to *Udflugter*, den 15. Juni (Valdemarsdagen) og den paafølgende Søndag, den 18. Juni, begge Dage med samme Program. Imod Forventning var Deltagernes Antal langt mindre om Søndagen end den første Dag, kun godt 100 mod 150—300. Man samlede begge Dage ved 11-Tiden paa Nyborg Torv og vandrede derfra ad de gamle Volde til Slottet, i hvis Riddersal Skoleinspektør *Høirup* holdt Foredrag om Slottets Historie og om de betydningsfulde Begivenheder, der har fundet Sted her, navnlig i det 13.—14. Aarhundrede, da Nyborg Slot var Danehoffets sædvanlige Mødested og Rigets Centrum. Efter et kort Besøg i „Mads Lerckes Gaard“, den gamle Bindingsværksgaard fra Christian IV's Tid, som nu er indrettet til Museum, samlede man i Kirken, hvor Skoleinspektør *Høirup* atter holdt et kort vejledende Foredrag, og man kørte derefter til Christianslund og spiste Frokost. Derfra gik Turen videre til Rygaard, i hvis Borggaard Adjunkt *Løber* holdt Foredrag paa den første Tur, Adjunkt *Blomberg* paa den anden, begge Gange om den skønne gamle Gaards Historie, der rækker tilbage til Grevens Fejde; bagefter var der Lejlighed til at se Riddersalen. Man fortsatte Køreturen til Skovene ved Ravnholt, hvor man forlystede sig med at se Vildsvinene blive fodrede, og besøgte Langdysserne ved Lindeskoven — Danmarks længste Langdysse findes her. Begge Turene sluttede med fælles Kaffebord i Ørbæk Kro.

Paa Foranledning af Matrikulsarkivet og Stednavneudvalget har Dansk historisk Fællesforening taget Initiativet til Udarbejdelse af en Fortegnelse over samtlige bevarede *Udskiftningskort*, de gamle Landsbykort fra Udskiftningstiden, Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Herom har Stednavneudvalgets Sekretær, cand. mag. *Gunnar Knudsen*, skrevet en instruktiv Artikel i December-Hæftet af „Fortid og Nutid“ (Bind XII S. 173 ff.). Af de bevarede Udskiftningskort er mange nu havnede i Matrikulsarkivet, Landsarkiverne eller andre offentlige Samlinger, mange andre ligger i Herregaardsarkiverne, hvor de er lette at finde, men rundt om i Bøndergaarde ligger der endnu mange Kort, som det er betydeligt vanskeligere at komme paa Spor efter, og mange af dem er i en miserabel Forfatning. Disse Udskiftningskort er af meget stor historisk Betydning, og det Arbejde, som Dansk historisk Fællesforening har begyndt paa at faa dem

III

registreret og senere istandsat og fotograferet, fortjener al mulig Støtte fra de lokalhistoriske Samfunds Side. De Medlemmer, der har Kendskab til saadanne Korts Eksistens, opfordres indtrængende til at give Meddelelse herom til Sekretæren, Landsarkivar Hatt, Odense. Ved Henvendelse til Landsarkivaren kan særligt interesserede faa tilsendt Særtryk af Gunnar Knudsens Artikel.

★

Medlemmernes Opmærksomhed henledes paa medfølgende lille Tryksag vedrørende Det danske Sprog- og Litteraturselskabs Udgave af *Danmarks Riges Breve*. Denne Udgave omfatter samtlige Breve fra Danmarks Middelalder indtil 1340. De har næsten alle været trykt før, men paa vidt forskellige Steder; for enhver, der arbejder med Middelalderens Historie, vil det selvsagt være et stort Gode at have dem i samlet Haandudgave. Det er jo i vore Dage kun faa, der med nogenlunde Lethed kan læse dem i det latinske Originalsprog, og de fremkommer derfor dels i en „lærd“ Udgave, *Diplomatarium Danicum*, dels i Oversættelse under Titelen *Danmarks Riges Breve*, og det er denne Oversættelse, der tilbydes Medlemmerne af de lokalhistoriske Samfund til en Favorpris af 8 Kr. pr. Bind. Udgaven omfatter i alt 15 Bind.

Af Danmarks Riges Breve udsendes der desuden en særlig „Amtsudgave“, bestaaende af en Række Bind, der hver vil indeholde Brevstoffet vedrørende et eller flere Amter. Et af Bindene, omfattende Fyns Stift og Lolland-Falster, vil — samlet eller hæftevis — gratis blive tilsendt Medlemmerne af Historisk Samfund for Fyns Stift. Men herom vil der senere blive givet nærmere Meddelelse.

H. Berner Schilden Holsten.